

- 1981: Uralilaisen kantakielen sanastosta. – *Journal de la Société Finno-ougrienne* 77: 9 s. 219–274.
- KETTUNEN, LAURI 1938: *Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung*. Helsinki. (Siteerattu, ks. Vilppula.)
- LEHTISALO, TOIVO 1956: *Juraksamojedisches Wörterbuch*. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XIII*. Helsinki.
- LEHTISALO, TOIVO (toim.) 1960: *Samojedische sprachmaterialien, gesammelt von M. A. Castren und T. Lehtisalo*. *Mémoires de la Société Finno-ougrienne* 122. Helsinki.
- NIRVI, R. E. (toim.) 1971: *Inkeröismurteiden sanakirja*. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVIII*, Helsinki.
- PAASONEN, H. 1926: *Ostjakisches Wörterbuch nach den Dialekten an der Konda und am Jugan*. (Zusammengestellt, neu transkribiert und herausgegeben von Kai Donner.) *Lexica Societatis Fenno-Ugricae II*. Helsinki.
- RÉDEI, KÁROLY (toim.) 1986: *Uralisches Etymologisches Wörterbuch*. *Akadémiai Kiadó*, Budapest 1986–.
- SAARESTE, ALBERT (ANDRUS) 1931: *Kumb eesti murdeist soomele on lähem: põhjaeesti voi lõunaeesti?* – *Eesti Kirjandus* 25 s. 29–44.
- 1958–1963: *EKMS = Eesti keele mõisteline sõnaraamat*. *Kirjandus »Vaba Eesti»*, Stockholm.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1988: *Historical phonology of the Uralic languages*. – Denis Sinor (toim.), *The Uralic languages. Description, history and foreign influence* s. 478–554. E. J. Brill, Leiden. *Handbuch der Orientalistik*. Achte Abteilung.
- SKES II = *Suomen kielen etymologinen sanakirja, II* 1983/1958. Y. H. Toivonen, Erkki Itkonen, Aulis J. Joki. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII*, 2. Helsinki.
- TEREŠČENKO, N. M. 1979: *Nganasanskij jazyk*. Nauka, Leningrad.
- TEREŠKIN, N. I. 1981: *Slovar' vostočno-hantyskich dialektov*. Nauka, Leningrad.
- TSVETKOV, D. P.: *Vatjalais-virolais-venäläisten sanakirja (käsikirjoitusjäljennös) 1930-luvulta*. (Siteerattu, ks. Vilppula.)
- WICHMANN, Y. – UOTILA, T. E. 1942: *Syrjänischer Wortschatz*. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae VII*. Helsinki.
- VILPPULA, MATTI 1983: *Nummen semantiikka*. — *Virittäjä* 87 s. 60–77.

SUOMI KUUROJEN TOISENA KIELENÄ

Nämä kuurojenyhdistysten tiedottamisesta vastaavien henkilöiden laatimat ilmoitukset on poimittu Yleisradion Teksti-televisioon lähetetyistä tekstipuhelinviesteistä:

»A:n kuurot/liikuntakerho – lentopalloharjoitus joka sunnuntai klo 18.00–19.30 – . Ottaa huomiota ainoastaan seurayhtymä vain A:n kuurot ry/liikuntakerhon

kanssa.»

»B:n Kuurojenyhdistys ry 5.4. klo 18.00 kukka-hoidon esittää ja paikalla on Kukkalolla eli siunauskappelitiellä ja samaan aikaan on kerholla ja mikäli te haluatte menossa.»

»Hei ja ilmoitan sivu 452 kuurojen toiminta: C:n kuurot ry. kevätpäätäjät ilta-kerholle 20.6. klo 18.00. Kulttuuripäivänä

▷

pyytää 3 henkilö jäsen palkintojakajaa saan kultaa – – . Muistakaa klo 18.00 viimesen kesäkaudet alka suljettu puolitoista kuukautta elokuu auki myöhemmin tarkemmin ajan.»

»Huom huom!!! Mä kirjoitin oikein ja joku kirjoitti lauseita täysin eri. Ihmetelin. Nyt voisitteko heti korjata kuntoon! Katsokaa mitä kirjoitan teette sama malli tekstiä! Kiitos. X: n kuurojen yhd./naistekerho järjestä iltatempaus 16.11.-94 klo 18.00. Hauskoja ohjelmia...tuokaa yhden arpa tavara mukaan!!! Tervetuloa! – – Se on sivu 452. Muista kirjoitatte sama tekstiä kiitos.»

»Y:n suvipäivät 12.–13.08.1995 – –:ssa. Ohjelma: lauantaina 12pnä kokountumaan linja-autoasemalla klo 12.00 jälkeen lähdetään Arkitinen museolle ja klo 15.00 ruokailu jälkeen mennään yhdistysten kesämökilleen klo 18.00 vierailut mm. Liiton puheenjohtaja K.K. kertoo uutisia tapahtumista sitten illanvieton tapahtumista. – – Varaa nyt paikkasi ja tule kuntelemaan unohtumattomalle piirin suvipäivät.»

Näistä teksteistä editoidaan edelleen aineisto Teksti-tv:n tuottamille kuulovammaisten palvelusivuille. Yllä oleva kieli edustaa samalla sellaista pidgin-suomea, joka kuuluu sekä koti- että työympäristöni: Vanhempani ovat kuuroja¹, jotka käyttävät keskenään ja minun kansani keskustellessaan viittomakieltä. Kun lapsena kieltäydyin sitä ymmärtämästä, vanhempani ja kuurot tuttavamme puhuivat minulle juuri tuon kaltaista suomea. Sisarukseni ja minä (monien muiden kuurojen vanhempien kuulevien lasten

lailla) käytimme taas vanhempiemme kanssa kommunikoidessa suomea, tosin hitaasti ja selvästi puhutun sähkösanomakielen muodossa (tästä syystä verbi *kommunikoidessa* eikä esimerkiksi *jutellessa*).²

Vuodesta 1987 työyhteisöni on ollut Kuurojen kansanopisto, Suomen ainoa oppilaitos, jossa viittomakieli on eksplisiittisesti sekä opetuksen että muun yhteiselämän käyttökieli. Esimerkkien kaltaiseen suomeen törmään silti päivittäin opettaessani kuuroille niin viittomakielten lingvistiikan kuin viittomakieli vieraana kielenä - didaktiikan ohella suomea toisena kielenä, sillä pidgin-suomi on luonnollinen osa koko kirjoitettua kieliympäristöämme. Se näkyy mm. oppilaiden ja viittomakielisen henkilökunnan ilmoituksissa ja kirjeenvaihdossa, tekstipuhelinviesteissä, oppilaiden luentomuistiinpanoissa ja koevastauksissa. Kuulevien työntekijöiden kirjoittama suomi on selkeään ulkomaalaispuheeseen verrattavaa kieltä, kun taas kuurojen suomi on individualistisesti vaihtelevaa välikieltä, jonka suomenkielisyyssaste riippuu kirjoittajan tiedoista tässä kakkoskielessään.

Olen opettanut myös ulkomaalaisia, ja jos vertaan heidän ja kuurojen tuottamaa suomea, olisi kolmekin vuotta suomea opiskelleiden ulkomaalaisten kirjoittama, esimerkkien tyyppinen teksti jo melko lähellä standardisuomea. — Tutkimukseni mukaan (Pimiä 1987) viittomakielisten tuottamat poikkeamat suomen kielessä ovat muodoltaan tyypillisiä kaikille toista kieltä opiskeleville, mutta heidän virhetuotoksensa tuntuvat fossiloituneemmilta ja laajempispekt-

¹ *Kuurolla* tarkoitetaan henkilöä, joka on ensikieltään viittomakielinen ja joka tuntee sitoutuneensa niin kielellisesti kuin kulttuurisestikin omaan viiteryhmäänsä. Kuurot eivät käytä itsestään sanaa kuulovammainen, jonka he kokevat pejoratiiviseksi, vaivaisuutta osoittavaksi lääketieteelliseksi termiksi. Hallitsevan kulttuurin edustajaa, puhuttua kieltä äidinkielenään käyttävää henkilöä kuurojen kulttuurissa kutsutaan *kuulevaksi*, jolla puolestaan saattaa olla myös vähättelevä merkitys 'kieltämme ja tapojamme ymmärtämätön'.

² Ryhmäkuuluvuuden merkinä saattavat kuurojen vanhempien kuulevat lapset käyttää keskenäänkin esimerkkien tyyppistä pidginiä, joka on verrattavissa muiden kieliryhmien murtamaan suomeen mutta johon viittomakielinen tausta tuo oman lisävärinsä.

risiltä kuin muiden suomea opiskelleiden vieraskielisten. Miksi? Saavathan kuurot kouluaikaanaan opetusta suomessa («äidin-kielen» nimikkeellä) kymmenisen vuotta. Voiko oppimishankaluuksista syyttää vain kuuroutta, kuten viime vuosikymmenille asti on ylimalkaisesti tehty (ks. esim. Sacks 1992: 17–49; Lane 1993), vai vaikuttaako puhutun kielen oppimiseen esim. viittomakielen tavallista voimakkaampi siirtovaikutus?

VIITTOMAKIELI JA SUOMI

Behaviorismiin perustuva pelko siitä, että viittomakielen käyttö hidastaisi tai estäisi puheen ja samalla ajattelun (!) kehittymistä on ollut myös syynä siihen, että viittomakieltä pidettiin vuosikymmeniä pannassa kuurojen kouluissa niin Suomessa kuin muuallakin (ks. esim. Rissanen 1985: 12; Widell 1993: 470–476). Viittomakieli eli vain oppilaiden vapaa-ajan kielenä; esimerkiksi vanhempani kertovat saaneensa karttakepillä sormilleen yrittäessään viittoa oppituntien aikana. Vielä nykyisinkin — varsinkin saksalaisella kielialueella — on maita, joissa viittomakielen käyttö on kouluissa täysin kielletty (Mally 1993: 177–198). Ja vaikka Suomessa suositellaankin viittomakielen käyttöä opetuksen tukena (Peruskoulun kuulovammaisten opetus suunnitelman perusteet 1987: 19), osa Kuurojen kansanopiston oppilaista tulee yhä sellaisista kuulovammaisten kouluista, joissa oppituntien kielenä on yksinomaan puhuttu ja kirjoitettu suomi. Merkille pantaa

vaa on se, että jos näillä oppilailla ei ole ollut ympäristössään muita kuuroja aikuisia, on heidän viittomisensakin selvästi idiomaattisesta viittomakielestä poikkeavaa suomensekaista pidginiä. Lisäksi, näennäisestä suomenkielisyydestään huolimatta, heidän tietonsa suomesta on yhtä strukturoimatonta kuin muillakin.

Viittomakielen ignoroimiseen yhteiskunnassamme³ vaikuttanee yhä se, että vielä pari kolme vuosikymmentä sitten viittomakielten katsottiin yleisesti olevan apu- tai merkkikieliä, joilla voidaan kommunikoida vain läsnä olevista, konkreettisista asioista. Tämä oli viittomakieltä taitamattomien käsitys. Viime vuosisadalla monet viittomakielet olivat sivistyskieliä, joita käytettiin kuurojen kouluissa niin Suomessa kuin monessa muussakin Euroopan maassa sekä Yhdysvalloissa. Kukoistuskausi ei kuitenkaan kestänyt kauan, sillä eugeniikan heijastusvaikutukset alkoivat näkyä myös viittomakielisten yhteisöjen tukahduttamisena: vuonna 1880 Milanon kuurojen opetusta käsittelevässä maailmankongressissa asetettiin puhe ja puhutut kielet viittomakielten edelle, mikä pani alulle viittomakielen ja ensikieleltään viittomakielisten opettajien hivuttamisen pois kuurojen opinahjoista; lainsäätäjiä neuvottiin estämään kuurojen väliset avioliitot jne. (Lane 1993: 488–489; Rissanen 1985: 11–12.)⁴

Amerikkalaisen lingvistin William Stokoen 1960-luvulla alulle panema kielitieellinen tutkimus on osoittanut viittomakielten täyttävän kaikki ne määreet, jotka ihmiskielille asetetaan (ks. esim. Rissanen

³ Näihin päiviin asti noin 5 000 Suomessa asuvalla viittomakielisellä kuurolla ei ole kielivähemmistönä ollut virallista statusta. Tänä vuonna eduskunta hyväksyi elokuussa voimaantulleet muutokset perustuslakien perusoikeussäädöksiin, ja nyt hallitusmuotomme 14 §:ssä viittomakieli ainakin muodollisesti on tuotu mm. saamen rinnalle: »Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. *Viittomakieltä käyttävien oikeudet turvataan lailla.*»

⁴ Laki, joka esti syntymäkuuroja vapaasti avioitumasta keskenään (ilman presidentin lupaa), kumottiin virallisesti Suomessa vasta v. 1969, ja kuurojen pääsyn opettajan virkoihin estänyt säännös poistui v. 1991.

1985: 5–9). Viittomakielet poikkeavat puhutuista kielistä ainoastaan siinä, etteivät ne ole vokaalisia vaan artikulaattoreina toimivat kädet, ylävartalo ja kasvot. Kuuloisilla ei näin ollen ole merkitystä viittomakielissä, koska ne vastaanotetaan näön avulla tai taktiilisesti, jos kielenkäyttäjänä on heikkonäköinen tai sokea. Viittomakielten tuottamis- ja vastaanottamistapa vaikuttaa niiden rakenteeseen, joka poikkeaa morfologialtaan ja syntaksiltaan lineaarisesti järjestyvistä puhutuista kielistä (Rissanen: 1985; Klima ja Bellugi 1979: 35–66, 188–194, 272–315). Viittomakielten simultaaninen struktuuri onkin kielentutkijoiden pahimpia kompastuskiviä esim. niiden kirjoitusjärjestelmää luotaessa. Toisaalta eräät morfologiset seikat, mm. klassifikaattorit ja syntaksissa ilmenevä topiikki-kommentti -rakenne, lähentävät viittomakieliä typologisesti kiinaan ja vietnamiin.

Jos verrataan viittomakieltä ja suomea toisiinsa, havaitaan, ettei viittomakielessä ole sijamuotoja; sen verbejä ei modifioida tempuksen vaan aspektin sekä tietyissä verbiryhmissä distribuution ja persoonan mukaan; tekstin konnektorit eivät näy lekseemienä (viittomina) vaan kasvoniilmeinä, taukoina ja viittomien sijoittamisessa tilaan. Semanttisesti läheiset, samankantaiset nominit ja verbit ovat verrattomasti yleisempiä kuin suomessa. Esimerkiksi 'auto'/'ajaa autoa'; 'syödä'/'ruoka'; 'kynä'/'kirjoittaa'; 'polkupyörä'/'ajaa polkupyörällä' ovat viittomakielessä perusmuodoltaan samanlaisia, ja nominius ja verbiys paljastuvat vasta lauseyhteydestä ja verbiviittoman modifikaatiosta (taivutuksesta).

Suomen ja viittomakielen väliset erot toki tuottavat kuuroille suomen opiskelijoille vaikeuksia, mutta ongelmakohtat ovat kokemukseni mukaan samat kuin muillakin suomea toisena kielenä opiskelevilla. Näitä ovat mm. sijamuotojen laajuus ja niiden monisäikeinen käyttö, lauseenvastikkeet,

infinitiivirakenteet ja deverbaalinominit. Toisaalta ulkomaalaisiin suomen kurssilaisiin verrattuna kuuroille aiheuttaa enemmän hankaluuksia syntaktisten järjestysääntöjen noudattaminen, sillä lause- ja tekstitasolla esiintyvä ellipsi on viittomakielessä huomattavan laajaa. Myös ne viittomakielen kieliopin piirteet, jotka näkyvät lähinnä kasvojen ilmeinä, jäävät viittomakielestä suomeen käännettäessä useimmiten ilmipanematta. Mutta loppujen lopuksi ensikielen siirtovaikutus on tutkimukseni mukaan kuuroilla suurin piirtein samaa luokkaa (noin neljännes kaikista poikkeamista) kuin muillakin (aikuisilla) toisen kielen oppijoilla (Pimiä 1987: 76–77; vrt. Dulay, Burt ja Krashen 1982: 109). Syitä poikkeuksellisen laajaan virhetuotosspektriin on siis etsittävä muista tekijöistä kuin niistä, jotka aiheutuvat viittomakielen tai suomen kielen rakenteista.

KUUROJEN SUOMENKIELINEN YMPÄRISTÖ

Kuulevalle kielenopiskelijalle puhutaan opetus- ja muissa vuorovaikutustilanteissa suomea, joka saattaa sisältää elementtejä »foreigner talkista» mutta ei koskaan ole virheellistä, vajavaista suomea. Hän saa myös opetustilanteen ulkopuolella jatkuvasti virikkeitä ympäristönsä epäsuorasta puheesta. Kuuro kielenopiskelija voi hyödyntää pelkästään silmin havaitsemaansa, kirjoitettua suomen kieltä eikä koskaan epäsuoraa puhetta. Suoran (ja hidastetun) puheen huulilталuku on taas äärimmäisen vaivalloista, ellei vastaanottaja ole kuuroutunut, joka on ehtinyt omaksua suomen äidinkielenään.

Puhutuista kielistä on kuurojen ja kuulevien rinnakkaiselon myötä kehittynyt visuaalinen, mutta lähtökieliin verrattuna vajavainen pidgin, jonka käyttö on luonte-

vaa silloin, kun keskustelun osapuolina ovat viittomakielinen kuuro ja viittomakieltä vähän osaava kuuleva. Sitä on myös tietoisesti yritetty kehittää eri maissa opetuskäyttöön ja kuuroutuneiden kommunikaationeuvoksi (esim. Signing Exact English, tecknad svenska). Suomessa tätä kielimuotoa on nimitetty milloin simultaaniviittomiseksi, milloin viitotuksi suomeksi tai viitotuksi puheeksi. Käytännössä se on kuitenkin säännötön, idiolektinen sekakieli, jossa puhetta tai äännettömiä suunliikkeitä myötäillään melko satunnaisesti taipumattomilla viittomilla, eikä esim. puhutun kielen sijamuotoja tai muita sidonnaisia morfeemeja tuoda näkyviin. Yksittäiset viittomat ovat viitotusta puheesta poimittavissa, mutta viittomien keskinäinen, syntaktinen yhteenkuuluvuus jää hämäräksi, ellei vastaanottajalla ole ensikielenään suomi, jonka perusteella hän voi päätellä lauseen merkityksen, sillä viittomakielen lauserakenne poikkeaa huomattavasti suomen kielestä.

Se, minkälaista suomea viitottu puhe representoi, määräytyy viestijän viittomakielen taitojen mukaan. Esim. erilaisia synonyymisia ilmauksia suomen kielessä saatetaan kaikkia merkitä vain yhdellä viittomalla (tosin puhuja-viittojan huulilta voi havaita vastaavan suomen kielen sanamuodon, joka viittomalle on kulloinkin valittu). Monet puhutun lauseen sanat jäävät viittomatta, sillä käsien isommat lihakset vaativat liikkua enemmän aikaa kuin suun, mutta myös puhuja-viittojan suppea viittomakielen leksikko rajoittaa hänen tuotokseensa valikoituvaa viittomistoa ehdollistaen samalla hänen puhettaankin.⁵ Lisäksi, kuten käy mitkä tahansa kaksi kieltä rinnastettaessa, sanan ja viittoman suhde ei aina ole 1 : 1, vaan toisen kielen fraasi saat-

taa toisessa kääntyä yhdeksi sanaksi/viittomaksi.

Kuulovammaisten kouluissa on käytetty puhetta viittomien kera 1970-luvulta lähtien. Silloin nimittäin huomattiin, etteivät oppimistulokset pelkästään puhuen olleetkaan vakuuttavia (Rissanen 1985: 14). Tätä menetelmää kutsuttiin kuurojen pedagogiikassa rohkaisevalla nimellä totaalkommunikaatio, vaikka kyse onkin vastaanottajan kannalta vaikeasti dekodattavissa olevasta kielimuodosta, joka on josain määrin ymmärrettävää yksinkertaisessa viestinnässä mutta ei toimi monimutkaisten asioiden välittämisessä (Svartholm 1993: 291–298).

Samaista viitottua suomea tai viittomakieli-pidginiä käyttävät myös kuulevat kuurojen lasten vanhemmat.⁶ He saavat asuinpaikkansa mukaan vaihtelevan määrän kunnan sosiaalitoimen myöntämänä viittomakielen opetusta, mutta hyvää viittomakielen taitoa ei kuurojen yhteisön ulkopuolella kuulevien (vanhempien, opettajien, kielenharrastajien) ole helppo saavuttaa, sillä koulutuksen saaneita, ensikieleltään viittomakielisiä opettajia on verrattomasti vähemmän kuin kuulevia. Ongelmana on se, että idiomattiseen viittomakieleemme pohjautuvaa, lingvistisesti pätevää sekä didaktisesti kelpoa opetusmateriaalia suomalaisesta viittomakielestä ei ole. Vasta valmisteilla on myös aitoa viittomakieltä dokumentoiva sanakirja, johon kerätty aineisto on kuurojen itsensä tuottamaa ja kielitieteellisin periaattein verifioitua. Kuulevat oppivat viittomakielen kursseilla usein pidgin-varianttia, jos kielenoppaana ei ole ensikieltään pätevästi introspektoiva kuuro opettaja. Myöhemmin he huomaavat, etteivät pysty sujuvasti ymmärtämään oppiman-

⁵ Huomattakoon, että idiomattisen viittomakielen tuottaminen ei ole puhetta hitaampaa viittomakielten kompaktin rakenteen takia (Klima ja Bellugi 1979: 194).

⁶ Kuuroista lapsista 10 % syntyy kuuroille vanhemmille, ja vain he omaksuvat viittomakielen äidinkielen tavoin; muut omaksuvat viittomakielen pääasiassa koulutovereiltaan.

sa perusteella kuurojen keskenään käyttämää viittomakieltä saati tulemaan itse aina ymmärretyksi viittomakielisessä ympäristössä. Mutta on toki myönnettävä, että mikä tahansa visuaalisesti nähtävissä oleva viestintä, olkoonpa se vajavaista pidginiäkin, on parempi kuin kommunikointi pelkästään puheella kuuron oppilaan tai perheenjäsenen ohi.

SUOMEN KIELEN OPPIMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Väitän, että juuri viitotun, epätäydellisen suomen laaja käyttö selittää osaltaan kuurojen tuottaman suomen poikkeavuutta. Oletetaanhan, että osa toista tai vierasta kieltä opiskelevien kielimuodon piirteistä johtuu juuri kielenoppijaan kohdistetusta yksinkertaistetusta kielestä (Ferguson ja DeBose 1977). Kuulovammaisten koulujen oppilailla suomen kielen hahmottamisvaikeuksia aiheuttaa myös se, että näitä kahta itsenäistä kieltä, suomea ja viittomakieltä, ei opetuksessa aina pidetä erillään. Surullinen esimerkki kahden kielen sekoittamisesta on monien oppilainani olleiden kuurojen mukaan tekstin pakollinen ääneluku »äidinkielen» tunneilla puhetaitojen harjoittamisen nimissä, vaikka lukija itse tahi hänen toverinsa eivät sitä kuulekaan. (Ääneluku saa oppilaat tuntemaan itsensä kiusatuiksi ja masentuneiksi, koska he eivät pysty kontrolloimaan omaa ääntään.) Lisäksi, osoitukseksi siitä, että teksti on ymmärretty, oppilaan odotetaan tuottavan puheensa myötä suomen sanoja vastaavia viittomia. Tämä harhaluulo tekstin tajuamisesta pulpahtaa vuosi vuodelta vieläkin esiin opistomme uusien tulokkaiden joukossa heidän kääntäessään hyväuskoisina tekstiä pidgin-viittomiselle, kunnes tarkkojen, viittomakielisten kysymysten edessä he itsekkin oivaltavat, etteivät ole ymmärtäneet tekstin sisällöstä juuri mitään. Vierähtää

vähintään puoli vuotta, ennen kuin nämä oppilaat löytävät ensinnäkin viittomakielisen intuitionsa. Sen jälkeen he uskaltavat ottaa vastaan positiivisena haasteena sen, että suomenkielisen tekstin selvittäminen vaatii heiltä ahkeraa sanakirjojen ja kielenoppaiden käyttöä sekä tunneilla käytyjä pitkiäkin viittomakielisiä keskusteluja. Opittuaan luottamaan siihen periaattee-seemme, että tekstin yli ei koskaan harhailta vaan se valloitetaan yhdessä perin pohjin, oppilaat eivät enää hyväksy edes tovereiltaan puolittaisia selityksiä tai ylimalkaisuutta tekstin käsittelyssä.

Sen lisäksi, että kohdekielinen aines on luonnollista, mielekästä ja ymmärrettävää, on toisen kielen menestyksekkään oppimisen kannalta tärkeää myös se, että kieli on oppijan mielestä sekä sosiaalisesti että psykologisesti hyväksyttävää (Sajavaara 1980: 119–130; Dulay, Burt ja Krashen 1983: 29–32, 45–54). Kuurojen oppilaitten mielissä suomen kieli assosioituu kuitenkin äärettömän usein kielteisiin seikkoihin ja nöyryyttäviin kokemuksiin: ympäristön suuresti arvostamaan, mutta kuuroille vähän merkisevään puhetaitoon ja puhumaan sekä kuulemaan pakottamiseen. (Kuulokojeen käyttämättä jättämisestä on kouluissa seurannut erilaisia sanktioita; ks. esim. Äänekäs puheenvuoro 1991.) Kun vielä puhuttu suomi representoituu kuuroille sekavana, vaikeaymmärteisenä kielimuotona ja huonommuuden tunne kirjoitettua suomea tuottaessa ja sitä lukiessakin on jokapäiväistä, ei ole ihme, että kuurot nuoret suhtautuvat suomen kielen opetukseen inhoten kuin pakkopullaan ainakin — varsinkin silloin, kun heillä ei ole omaehtoista harrastuneisuutta lukemiseen.

Opettaessani vuosia suomea sekä lukuvouden kestävillä jaksoilla että lyhytkursseilla peruskoulunsa äskettäin päättäneille ja myös varttuneemmille kuuroille olen havainnut kaikille opiskelijoille olevan yh-

teistä sen, että he tiedostavat tuottamansa suomen sisältävän poikkeamia mutta heillä ei ole välineitä tunnistaa, »monitoroida» niitä. Kouluvuosilta jäänyttä aukkoa ei kuitenkaan saada millään kurottua umpeen niiden noin 60–80 lukuvuoteen sisältyvän oppitunnin aikana, joilla tutkitaan suomen kieliopin lisäksi viittomakielen ja suomen välistä suhdetta, opitaan käyttämään sanakirjoja ja muita apuneuvoja sekä käännetään ja käsitellään koti- ja ulkomaista kirjallisuutta (Kalevalaa, Seitsemää veljestä, Romeota ja Juliaa, Anne Frankin päiväkirjaa). Mutta yhtä lailla saatetaan oppilaiden akuuteista tarpeista lähtien paneutua siihen, mikä on kouluvuosilta jäänyt epäselväksi, sanasta *sähkömittarinlukija* prosenttilaskun periaatteisiin. Päätaivoitteenani on herättää harrastuneisuus kohdekielen tarkkailuun, johtaa oppilaat löytämään suomen kielen tarjoama visio maailmastamme ja huomaamaan myös ne säännönmukaisuudet, joita kirjoitetun suomen käyttäminen edellyttää.

Kuurojen kansanopistossa olemme aina noudattaneet viittomakieltä ja viittomakielistä kulttuuria kunnioittavaa kielipolitiikkaa, myös suomen kielen opetuksessa: oppitunneilla käsitelty suomenkielinen teksti pyritään kääntämään korrektille viittomakielelle, mitä ohjaa ensikieleltään viittomakielinen kuuro opettaja. Myös kuulevan, kaksikielisen opettajan käsittelemä sanasto, esimerkit ja kielioppi rinnastetaan aina viittomakielen vastaaviin ilmaisuihin. Näin suomen kielestä käydyissä keskusteluissa, joissa metakielenä käytetään viittomakieltä, molempien kielten keinot osoittuvat yhdenvertaisiksi, mutta erilaisuudessaan kunkin opiskelijan kaksikielistä identiteettiä rikastavaksi pääomaksi. ■

PÄIVI RAINÖ

Kenttätie 10 G 58, 00720 Helsinki

LÄHTEET

- DULAY, HEIDI – BURT, MARINA – KRASHEN, STEPHEN 1982: *Language two*. Oxford University Press, New York.
- FERGUSON, CHARLES A. – DEBOSE, CHARLES E. 1977: *Simplified registers, broken language and pidginization*. – Albert Valdman (toim.), *Pidgin and creole linguistics* s. 99–121. Cornell University Press, Bloomington.
- FISCHER, RENATE – LANE, HARLAN (toim.) 1993: *Looking back. A reader on the history of deaf communities and their sign languages*. *International Studies on Sign Language and communication of the Deaf* Volume 20. Signum-Press, Hamburg.
- KLIMA, EDWARD – BELLUGI, URSULA 1979: *The signs of language*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- LANE, HARLAN 1993: *The medicalization of cultural deafness in historical perspective*. – Fischer & Lane (toim.) s. 479–493.
- MALLY, GERTRUD 1993: *The long road to self-confidence of the deaf in Germany*. – Fisher & Lane (toim.) s. 177–198.
- Peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteet 1987. Kouluhallitus, Helsinki.
- PIMIÄ, PÄIVI 1987: *Havainnot kuurojen koululaisten tuottamista poikkeamista kirjoitetussa suomen kielessä*. – Päivi Pimiä & Terhi Rissanen, *Kolme kirjoitusta viittomakielestä* s. 49–95. *Publications of the Department of General Linguistics, University of Helsinki* No. 17. Helsinki.
- RISSANEN, TERHI 1985: *Viittomakielen perusrakenne*. *Publications of the Department of General Linguistics, University of Helsinki* No. 12. Hel-

- sinki.
- SACKS, OLIVER 1992 [1990]: Käsien kieli — matka kuurojen maailmaan. WSOY, Juva.
- SAJAVAARA, KARI 1980: Toisen kielen oppiminen ja omaksuminen. – Kari Sajavaara (toim.), *Soveltava kielitiede* s. 115–135. Gaudeamus, Helsinki.
- SVARTHOLM, KRISTIINA 1993: Bilingual education for the deaf in Sweden. – William Stokoe (toim.), *Sign language studies* 81 s. 291–332. Linstock Press, Inc., Burtonsville, MD.
- WIDELL, JONNA 1993: The Danish deaf culture in European and Western society. – Fischer & Lane (toim.) s. 457–478.
- Äänekäs puheenvuoro 1991. Opetusvideo 33. Tuottajat Kuurojen kansanopiston opettajankoulutuslinja ja Kuurojen Video. Säilytteillä Kuurojen Liitossa Helsingissä.